

A felsőfokú könyvtárosképzés és az egyetemet végzett könyvtárosok problémái

Korábbi hagyományát folytatva hívta össze megbeszélésre az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karának könyvtártudományi tanszéke az elmúlt év végén az 1958. és 1963. közti években végzett volt hallgatóit. Az összejövetelt olyan tények tették különösen időszerűvé és indokolttá, mint a könyvtárakra háruló tudományos és népművelő tevékenységből adódó feladatok növekedése, a könyvtárak és könyvtárosok számának emelkedése, a képesítési és besorolási rendelet végrehajtása, a nappali tagozaton már részben bevezetett, az esti és levelező tagozatokon pedig soron következő egyetemi oktatási reform megvalósítása, s a könyvtárszakos egyetemi hallgatók számának a szakmberszükségletből következő emelkedése. A 82 megjelent volt hallgatón és a tanszék oktatóin kívül részt vett az értekezleten *Kondor Istvánné*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztályának vezetője és *dr. Székely Sándor*, a Magyar Könyvtárosok Szabó Ervin Körének titkára is.

Dr. Kovács Máté tanszékvezető egyetemi tanár bevezető referátumában az összejövetel célját a következőkben jelölte meg: 1. az egykori évfolyamok találkozására egymással, s az ebből adódó tapasztalatcsere-lehetőség, 2. a tanszék segítség-nyújtása a volt hallgatóknak az önképzéshez, a szakmai továbbképzéshez és a tudományos kutatómunkához, 3. a végzett hallgatók segítsége a tanszék további munkájához, gyakorlati tapasztalataik alapján.

A tanszékre háruló munka jellegét és növekedését jól jellemzik a statisztika számai: könyvtárszakon 1950-ben fejezték be tanulmányaikat az első, egyetemen felsőfokú szakképesítést nyert könyvtárosok. 1950 és 1963 között összesen 383 fő végzett. (1951 és 1955 között a pedagógiai főiskolát 605 könyvtáros végezte el.) Az egyetemet végzett 383 fő közül az 1950-től 1957-ig terjedő időszakra 214, az 1958-tól 1963-ig terjedő időszakra pedig 169 fő jut. Az 1958 és 1963 között végzetek megoszlása tagozatok szerint:

Év	Nappali	Levelező	Kiegészítő	Összesen
	tagozat			
1958	18	—	—	18
1959	17	—	—	17
1960	—	4	—	4
1961	21	30	—	51
1962	20	—	16	36
1963	19	18	6	43
	95	52	22	169 fő

Az utóbbi években erősen emelkedett az egyes évfolyamok létszáma. A mostani, 1963/64-es tanévben a létszám 511 fő, amely 5 tagozat között oszlik meg.

Tagozat	Évfolyam						Összesen
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	
Nappali 2 szakos	59	61	39	33	22	—	214
Levelező 2 szakos	31	19	21	24	28	23	146
Esti 2 szakos	45	17	15	—	—	—	77
Levelező kiegészítő 1 szakos	28	15	16	—	—	—	59
Esti kiegészítő 1 szakos	8	7	—	—	—	—	15
	171	119	91	57	50	23	511 fő

(Ehhez járul még a tanszék keretében és szervezésében létrehozott dokumentációs szaktanfolyam a különböző dokumentációs intézményeknél vagy dokumentációs munkakörben működő 32 fő részére.)

A fentiekből adódóan a végző hallgatók száma is évről évre emelkedni fog: 1964-ben mintegy 60, 1965-ben 80, 1966-ban pedig 100 körül lesz az egyetem különböző tagozatairól kikerülő könyvtárosok száma.

A megnövekedett létszám magában is erősen megszorította a tanszék feladatait, hiszen az oktatók száma — e folyamattal párhuzamosan — alig emelkedett. Az egy oktatóra eső hallgatók száma a könyvtártudományi tanszéken többszöröse az országos átlagnak, holott a gyakorlatibb jellegű képzés, amely a reformterv fő célkitűzése, a hallgatók számának emelkedése nélkül is differenciáltabb munkamódszereket tételez fel (kisebb gyakorlati és szemináriumi csoportok, harmadévtől azonos évfolyamokon belül is specializáltabb képzés stb.). A nappali tagozatos hallgatók másik szakjának megoszlása is változatosabb lett, s ez több szervezési és adminisztratív problémát okozott, noha feltétlenül hasznos és szükséges a gyakorlati könyvtári munka szempontjából. Korábban a könyvtári szakot általában magyarul, vagy történelemmel lehetett párosítani, újabban azonban másik szakként a bölcsészettudományi és természettudományi karon oktatott valamennyi tanári szak választható. A mostani tanévben az I. évfolyamot végző kétszakos (nappali, esti és levelező) hallgatók száma: 135. [A másik szak megoszlása: 83 fő (62%) magyar, 22 fő (16%) történelem, 18 fő (13%) valamilyen idegen nyelvi, 12 fő (9%) valamilyen természettudományos szakos hallgató.] A természettudományos képzettségű könyvtárosok számát feltétlenül növelni kell, noha nehézséget okoz, hogy a természettudományi karon esti és levelező oktatás egyáltalán nincsen. Időleges megoldás lehet, hogy a természettudományos képzettségű könyvtárosok elvégzik a könyvtáros szakot, vagy könyvtáros képzettségűek végeznek valamilyen természettudományos szaktanfolyamot (esetleg technikumot).

A fentebb vázolt problémák részben az egyetemi reform keretében elkészített új könyvtárosképzési tantervből adódnak, részben ennek bevezetése oldja meg őket. A tanterv az egész ország könyvtáros-társadalmának s a könyvtáros hallgatóknak a bevonásával jött létre. Igyekszik figyelembe venni a korszerű szocialista könyvtári gyakorlat igényeit és követelményeit, s ezeknek megfelelően kíván kellő elméleti, gyakorlati és történeti ismereteket nyújtani. Az előző tantervekhez képest leglényegesebb változásai: néhány új tárgy bevezetése (szociológia, olvasó- és olvasásismeret, könyvészeti gyakorlatok); a gyakorlati jártasságok és képességek megszerzését célzó gyakorlati foglalkozások, valamint az önálló tudományos és kutató munkára előkészítő szemináriumok óraszámának növelése; a történeti studiumok csökkentése (ugyanakkor koncentráltabbá tétele); a III. év után bizonyos mérsékelt szakosodás, specializálódás megvalósítása. Minden hallgató tehát bizonyos egységes alapképzést kap, amely felöleli a szakismeretek teljes körét, emellett a VII. félév után szabadon — de kötelezően — választ egy területet (pl. valamilyen könyvtári munkaterületet: feldolgozó munka, olvasószolgálat, bibliográfia és dokumentáció, könyvmuzeológia stb.), amelyben alaposabban elmélyed. A választott terület valamely problémaköréből írja szakdolgozatát, ennek megfelelően vesz részt a szemináriumi munkában is.

A tantervben kitűzött célok megvalósításához és az abból fakadó problémák megoldásához kért segítséget a tanszék az utóbbi években végzett korosztályoktól. 169 főnek küldte meg előzetesen az ankét anyagát, s egy kérdőívet, amelyen munkakörükéről és beosztásukról, továbbá arról érdeklődött, hogy bekapcsolódnának-e valamilyen tudományos munkába, vagy esetleg szándékoznak-e valamilyen témakörből bölcsészdoktori disszertációt készíteni. A 169 kérdőívből 93 érkezett vissza. A 93 adatszolgáltató közül könyvtárban dolgozik 80 (beosztásuk: igazgató vagy igazgatóhelyettes 5, osztályvezető vagy osztályvezetőhelyettes 3, csoportvezető 2, könyvtárvezető 10, tudományos főmunkatárs 2, főkönyvtáros 7, könyvtáros I. 29, könyvtáros II. 5, tanszéki könyvtáros 2, iskolai könyvtáros 3, dokumentalista 4, gyakornok 8); nem könyvtárban dolgozik 12 (tanár 3, előadó 3, szerkesztő, segédszerkesztő 2, levéltáros 1, levéltári restaurátor 1, népművelési tanácsadó 1, idegenforgalmi kirendeltségvezető 1).

— A 93 főből tudományos munkára 52 vállalkozott, 34-en bölcsészdoktori disszertáció készítésére gondolnak (több esetben ugyanazon személy mindkét kategóriában szerepel). Nagymérvű gyakorlati elfoglaltsága, túlterheltsége miatt 38 fő nem tud bekapcsolódni semmiféle tudományos tevékenységbe. E tényre fel kell figyelni, mert közülük többen alkalmasak lennének tudományos kutatómunkára. A tanszék ajánlása alapján választott kutatási témakörök számszerű megoszlása a következő: a) a könyvtár és társadalom: 5; b) olvasási kultúra, olvasószolgálat: 14; c) tájékoztatás, bibliográfia, dokumentáció: 4; d) könyvtártan: 6; e) könyv-, könyvtár- és sajtótörténet: 22 (!); f) egyéb könyvtári vonatkozású témakörökből: 4; g) más szaktárgyból: 4. A tanszék támogatja

a tudományos törekvéseket, s különösen célravezetőnek tartja az országos könyvtár-tudományi kutatási tervbe való bekapcsolódást, mert a kutatásra kijelölt témák alapján a jelentkezők munkaidőkezelvényt is részeshülhetnek.

Kovács Máté professzor fentiekben vázolt bevezető előadásának *vitájában* sokan mondták el véleményüket az új tantervről. Különösen a III. év utáni mérsékelt specializálódás lehetősége keltett nagy érdeklődést. Egyértelműen állapították meg, hogy a jelenlegi tanterv sokkal korszerűbb az előbbinél, az egyetemi képzést közelebb viszi a gyakorlati szükségletekhez. Örvendetesnek találták a történeti anyag csökkentését, a katalogizálási és osztályozási gyakorlatok óraszámának növelését, valamint az olvasóismeret és a szociológiai ismeretek új tárgyként történő bevezetését, mert ezek hozzájárulhatnak a magasabb szintű olvasószolgálati munka kialakításához. Akadtak azonban túlzó vélekedések is: ezek elsősorban a történeti anyag további radikális csökkentésére s a latin nyelv oktatásának megszüntetésére vonatkoztak, ugyanis szerintük e stúdiumoknak veszik legkevesebb hasznát a könyvtári gyakorlat során. Holott figyelembe kell venni azt, hogy az egyetem a műszaki jellegű könyvtárakon kívül minden más könyvtártípus részére képez szakembereket. A történeti studiumok fontossága egyre inkább előtérbe kerül közművelődési könyvtárainknál is. A vidéki közművelődési, elsősorban a megyei, de fokozatosan a városi és járási könyvtáraink is — népművelő funkcióik ellátása mellett — egyre inkább a vidéki tudományos munka kutatóműhelyei lesznek. Helyismereti gyűjteményeik anyagának összegyűjtése, feldolgozása s a használók rendelkezésére bocsátása számos olyan történeti jellegű problémát vet fel, amelyeknek megoldásához a könyvtárosok könyvtörténeti (sok esetben latin nyelvű) ismeretei nem nélkülözhetők. Az egyetemet végzett vidéki könyvtáros csak ezen ismeretek birtokában lehet sok esetben méltó partnere a helyi kutatóknak (a középiskolai tanárnak, a levéltárosnak stb.). Az sem szorul bizonyításra, hogy jelen könyv- és könyvtárkultúránk számos jelensége sem érthető meg kellőképpen a történeti előzmények ismerete nélkül. A történeti anyagnak az a csökkentett mennyisége tehát, amely a mostani tantervben szerepel, mindenképpen indokoltnak és szükségesnek látszik. Azoknak a hallgatónak, akik ilyen irányú érdeklődésűek, a specializálódás ad módot, hogy érdeklődésüket ezen túlmenően is kielégíthessék, s a történeti tárgyakban az átlagosnál szélesebbkörű és mélyebb tudásra tegyenek szert.

A specializálódás kérdésével kapcsolatban felmerült az az igény, hogy jó lenne, ha a hallgatók III. éves korukban tudnák már, hogy tanulmányaik befejezése után milyen típusú könyvtárban, vagy a könyvtári munka melyik ágában fognak dolgozni, s akkor elsősorban ennek a területnek az anyagával foglalkoznának a továbbiak során. Ilyenfajta radikális szakosodás pillanatnyilag nem valósítható meg, s nem is lenne célravezető. A könyvtárak szakember-szükségletének országos felmérése nagyobb időszakra vonatkozóan nem történt meg. Enélkül pedig könnyen előfordulhatna, hogy egyes területekre túl sok szakembert képezünk ki, más területeken viszont szakemberhiány jelentkezne. Véleményünk szerint akkor megfelelő az egyetemi oktatás, ha a végzett hallgatók minden könyvtártípus és könyvtári munkaterület elméleti, gyakorlati és történeti anyagában olyan fokú ismeretekre tesznek szert, s olyan készségeket és jártasságokat szereznek, hogy szükség esetén bármilyen könyvtári munka végzésére alkalmasak legyenek. A szakosodásnak csak ezek figyelembevételével van meg a jogsultsága és gyakorlati haszna.

Főleg vidéki közművelődési könyvtárosok részéről merült fel sok panasz a túlterheltség miatt. Ez akadályozza őket az ön- és szakképzésben, abban, hogy tudományos kutatómunkát végezzenek, sőt nemegyszer az egyetemi vizsgákra való felkészülésben is. Többeknél megtörtént, hogy emiatt még tanulmányi szabadságukat sem tudták igénybe venni. Részben ez az oka annak is, hogy a tudományos munkára jelentkezők olyan nagy hányada választott történeti témát: néhány felszólaló elmondotta, hogy ez egyéb (szociográfiai, hálózati, olvasáslélektani stb.) területek problémáinak vizsgálata másokkal való együttműködést, az országos eredmények ismeretét, sok időt kívánó felméréseket stb. igényel, míg a történeti jellegű kutatás a rendelkezésre álló kevés szabadidő alatt is másoktól függetlenül, a szakirodalomra, levéltári anyagra támaszkodva, önállóan végezhető. A tudományos munkával kapcsolatos kérdések taglalása során szóba kerültek a publikálási nehézségek: olyan elméleti könyvtár-tudományi folyóirat létrehozását sürgették, amely nagyobb terjedelmű elvi, elemző cikkeket közlne. Ilyen jellegű szakmai orgánum megindítása — meglévő folyóirataink mellett — valóban időszerű, de kellő tudományos színvonalon megírt tanulmányok közlése addig is lehetséges lesz az OKDT tervezett és készülő tematikus tanulmányköteteiben.

Elsősorban a vidéki hallgatók részéről merült fel panasz több könyvtárszakos jegyzet hiánya miatt. A tananyag vezérfonalát és a szakirodalom jegyzékét megkapják ugyan, de a művek megszerzése vidéken nehéz, s ezen a könyvtárközi kölcsönzés útján sem lehet segíteni, mert vizsgaidőszakban az olvasmányanyagot tartalmazó

kiadványokat a nappali és a budapesti levelező, illetve kiegészítő tagozatos hallgatók veszik kölcsön. A tanszék a hiányzó jegyzeteket fokozatosan elkészíti, és megjelenteti a már közzétett segédkönyv (*A könyvtár és könyvtár a magyar társadalom életében*. Bp. 1963.) mintájára. A cél tehát: rövid vezérfonal és önálló feldolgozást igénylő szemelvényanyag egymás mellé helyezése a jegyzetekben.

A megbeszélés egyik központi témája volt a könyvtárosok társadalmi megbecsülése, illetve ennek hiánya. A közművelődési, középiskolai, egyetemi könyvtárak dolgozói e téren egyaránt kedvezőtlen tapasztalataikról számoltak be: a tanárokat, műszaki dolgozókat, egyetemi oktatókat stb. mindenütt jobban elismerik, mint a könyvtárosokat. Egyes könyvtárak vezetősége és vezető dolgozói mintha nem tartanának igényt az egyetemen szakképesítést szerzett könyvtárosokra. Ha könyvtárunkba ilyenek kerülnek, képzettségüknek és ismereteiknek nem megfelelő, s ambícióikat ki nem elégítő munkakörbe osztják be őket. Egyik felszólaló elmondotta, hogy könyvtárosnak készült, könyvtárban is helyezkedett el, de 1700 Ft-os könyvtárosi állását 1500 Ft-os tanárra cserélte fel, mert munkahelyének szakképesítéssel nem rendelkező vezetői pozíciójukat védve lebecsülték tudását. E téren a képesítési és besorolási rendelet következetes végrehajtásától, illetve végrehajtásának ellenőrzésétől várható javulás.

A hozzászólók még igen sok problémát érintettek, sok olyan gyakorlati tapasztalatról számoltak be, és megoldásra váró kérdést vetettek fel, amelyekre e helyen nem áll módunkban kitérni. Az ankét hasznos, termékeny és izgalmas volt. Az értekezlet óta sokan keresték fel a tanszéket tudományos munkájuk, vagy bölcsészdoktori disszertációjuk részletproblémáinak megbeszélése céljából. A tanszék a hozzászólásokból sok hasznos segítséget kapott, s célul tűzte ki, hogy a korábban, 1950 és 1957 között végzett hallgatókat is összehívja 1964 folyamán.

F ü l l ö p G é z a

Wérdexx - felelek

P. D. KÖNYVTÁROS KÉRDEZI:

1. Milyen jogszabály engedélyezi a könyvtárosok részére munkaköpeny kiadását, és mennyi annak hordási ideje?

2. A pótszabadság kiszámításánál más elbírálás alá esnek-e a kiadóvállalatnál dolgozó könyvtárosok, mint a tudományos könyvtárak dolgozói?

JOGI SZAKÉRTŐNK, DR. TAKÁCS JÓZSEF VÁLASZOLJA:

1. A közművelődésügyi munkaterületen juttatható munkaruhákról a 131/1958. (M. K. 7.) MM sz. utasítás rendelkezik. E szerint a könyvtárosoknak munkaköpeny juttatható, hordási ideje 30 hónap.

2. A könyvtárosok pótszabadságával kapcsolatban felmerült sok kérdésre választ fognak adni a szabadságok kérdésében kiadásra kerülő általános munkaiügyi szabályok. A terminológiában a Munka Törvénykönyvének és végrehajtási utasításának kiadása óta többször is változás történt, ezért a jogszabályok szelleméből következő magyarázatokra szorulunk. A fellelt kérdéssel kapcsolatban azonban meg kell jegyeznem, hogy a Művelődési Közlöny 1958. augusztus 1-i számában tájékoztatás jelent meg, amely a „közgyűjteményi és művelődésügyi intézmények” dolgozóinak pótszabadságáról beszélve nem tesz különbséget tudományos és egyéb könyvtárakban dolgozó könyvtárosok között, hanem a Munka Törvénykönyv végrehajtási utasításának 88. §-ából kiindulva a tudományos munkakört betöltő könyvtárosokról szól. Tehát a munkakör és nem az alkalmazó intézmény jellege dönti el a pótszabadság mértékét. Amíg tehát vitatható az egyes állások értékelése a régi terminológiával való összevetésben, aligha vitatható, hogy az elbírálás a munkakör alapján történik.

A FRANCIA sajtóban szokatlan közlemény látott napvilágot: híradás arról, hogy a Renault-művek üzemi könyvtárában ünnepélyesen mutatták be a látogatóknak a könyvtár legújabb szerzeményét — a negyvenötzredik kötet könyvet. A jelen volt újságírók egyike megjegyezte tudósításában, hogy a könyvtár állományát igen jó állapotban találta: sehol egy ujjlenyomat vagy szakadás a könyvek lapjain. Erre viszont mi jegyezzük meg: miért kell csodálkozni azon, hogy a munkás tud vigyázni a könyvre?